

‘... ทุกข์เหล่านี้ก็เป็นละครของโลก
ชั่วครั้งชั่วคราวแล้วก็เลิกกันไป ลาโรงกันไป เก็บฉากกันไป
หายไปหมด ไม่รู้ไปทางไหน ก็เป็นละครโลกนั่นเอง
ถ้าว่าใครมีปัญหาที่ปล่อยความยึดถือสิ่งที่ไม่เที่ยงนั้นเสีย
ถ้าเป็นคนโง่ก็ไปยึดถือสิ่งที่เป็นทุกข์ไม่เที่ยง
มันก็ต้องร้องไห้เศร้าใจเสียใจไป เข้าใจว่าเป็นของเรา เป็นเราไป
นั่นมันโง่ไม่รู้จักตามธาตุธรรมเหล่านี้...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๑๓

ธรรมนิยามสูตร

๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมฺมํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน
อนาถปิณฑิกสฺส อารามेญฺ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ ภิกฺขโวติญ
ภทฺเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสึสฺสํ ภู ภควา เอตทโวจาติญ

ส.ม. ๒๕๕๗ , อ.จ.ต.ก.(ปาลี) ๒๐/๕๗๖/๓๖๘-๓๖๙

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เป็นธรรมสวณะฉลองประคองศรัทธา
ระดับสติปัญญาคุณสมบัติ ของท่านผู้พุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสร
เพื่อสวณะกิจในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า จะชี้แจงแสดงธรรมเทศนาในเวลาวันนี้ คือใน
เรื่อง ธรรมนิยามสูตร ธรรมที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเทศนายกย่องธาตุธรรม
ว่าเป็นของเกิดขึ้นก่อนเก่า หรือ เก่าก่อน พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้น หรือจะไม่บังเกิดขึ้น
ธาตุธรรมนะเขามีอยู่แล้ว เขาเกิดอยู่แล้ว ตั้งอยู่แล้วเป็นปรกติ พระองค์ทรงแสดง
ธรรมในข้อนี้ คือจะทรงแสดงชี้แจง แสดงธาตุธรรมให้ปรากฏ ตามกำหนด ตาม
ความเป็นจริงของธาตุธรรมเหล่านั้น บัดนี้จะชี้แจงแสดงตามวาระพระบาลีแห่งพระสูตร
นั้น เพื่อเป็นเครื่องปฏิบัติการสนองประคองศรัทธา ระดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านผู้
พุทธบริษัททุกถ้วนหน้า

เริ่มต้นแห่งพระสูตรว่า เอวมฺเม สุตํ พระสูตรนี้พระอานนท์ได้สดับฟังเฉพาะ
พระพักตร์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เอวํ อากาเรน ด้วยอาการอย่างนี้ เอกํ สมฺมํ
ณ สมัยครั้งหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับที่วิหารเชตวัน อันเป็นอาราม
ของอนาถปิณฑิกคฤหบดีสร้างถวายเป็นกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคทรง
รับสั่งหาพระภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายรับพุทธพจน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วย
อาลปนคาถาว่า ภทฺเต ความเจริญจะมีแก่พระองค์ดังนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาค
เมื่อพระภิกษุทั้งหลายเป็นอันมากมาสู่ที่ประชุมกันแล้ว จึงได้ตรัสพระสูตรนี้ว่า

อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตาณํ พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี อนุอุปปาทา วา ตถาคตาณํ ความไม่บังเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี จิตา ว สา ธาตุ ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว ฌมมภูจิตตา เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นของตั้งมั่นแห่งธรรม หรือเป็นที่ตั้งมั่นแห่งธรรม ฌมมเนียมตา เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นเบาะของธรรม คำว่าเป็นเบาะนี้ ขบขันอยู่ สพุเพ สงฺขารธา อนิจฺจา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงดังนี้ ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ พระตถาคตเจ้าได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ ได้สวนธรรมนั้นอยู่ หรือ ได้สวนธาตุนั้นอยู่ อภิสมฺพุชฺฌติวาท อภิสเมตฺวา ครั้นตรัสรู้พร้อมจำเพาะแล้ว ได้สวนเสร็จแล้ว อาจิกฺขติ เทเสติ ย่อมบอก ย่อมแสดง ปญฺญเปติ ปญฺญเปติ ย่อมบัญญัติ ย่อมแต่งตั้ง วิวรติ วิชติ ย่อมเปิดเผย ย่อมจำแนก อุตฺตานิโรติ ย่อมทำให้ตื้นขึ้นว่า สพุเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติฯ สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตาณํ อนุอุปปาทา วา ตถาคตาณํ จิตา ว สา ธาตุ ฌมมภูจิตตา ฌมมเนียมตา ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี หรือว่าความไม่เกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นที่ตั้งมั่นของธรรม เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นเบาะของธรรมว่า สพุเพ สงฺขารธา ทุกฺขาติ สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ พระตถาคตเจ้าตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ได้สวนธาตุนั้น อภิสมฺพุชฺฌติวาท ครั้นตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ได้สวนแล้ว ทรงบอก ทรงแสดง ทรงบัญญัติ ทรงแต่งตั้ง ทรงเปิดเผย ทรงจำแนก ทำให้ตื้นขึ้นว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ดังนี้

อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตาณํ อนุอุปปาทา วา ตถาคตาณํ จิตา ว สา ธาตุ ฌมมภูจิตตา ฌมมเนียมตา ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี หรือว่าความไม่เกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นที่ตั้งมั่นแห่งธรรม เพราะความที่แห่งธาตุนั้นเป็นเบาะของธรรม สพุเพ ฌมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ พระตถาคตเจ้าตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ ได้สวน หรือ สอบสวนธาตุนั้นอยู่ ครั้นตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว ได้สวนแล้ว ทรงบอก ทรงแสดง ทรงบัญญัติ ทรงแต่งตั้ง ทรงเปิดเผย ทรงจำแนก ทรงทำให้ตื้นขึ้นว่า ธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ตัว ดังนี้

อิทมโวจ ภควา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระสูตรนี้จบลงแล้ว
อตุตมมหา เต ภิกขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนุทํ ภิกษุทั้งหลายมีใจยินดี เพลิดเพลิน
ภาสิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยประการดังนี้ นี่เนื้อความของพระบาลีคือความเป็น
สยามภาษาเทศนาดังนี้ ตามที่แปลกันในสยามภาษานี้

ต่อแต่นี้จะแปลขยายจากมคธภาษาเป็นสยามล้วน ให้เราท่านทั้งหลายได้ทบทวน
ได้สดับตรับฟังให้เข้าใจ เป็นธรรมอันลุ่มลึกสุขุมนัก ไม่ใช่เป็นของพอดิพอร่าย
ว่า พระสูตรนี้อันพระอานนท์เถระเจ้า ได้สดับตรับฟังแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่วิหารเชตวัน อันเป็น
อารามของอนาถปิณฑิกคฤหบดีสร้างถวายในกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาค
เจ้าทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมาสู่ที่เฝ้า ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นรับพุทธพจน์ของสมเด็จพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าด้วยอาลปนคาถาว่า **ภทหนุเต** ความเจริญจะมีแต่พระองค์ดังนี้ แล้ว
สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้เริ่มตรัสพระสูตรนี้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ความไม่บังเกิดขึ้น
ของ พระตถาคตเจ้าก็ดี ชาติุนั้นตั้งอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็นที่ตั้งมั่นของ
ธรรม เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็นเบาะของธรรม สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง พระตถาคต
เจ้าตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ สอบสวนซึ่งชาติุนั้นอยู่ ครั้นตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว สอบสวน
แล้ว ทรงบอก ทรงแสดง ทรงบัญญัติ ทรงแต่งตั้ง ทรงเปิดเผย ทรงจำแนก ทรง
กระทำให้ตื้นขึ้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ความไม่บัง
เกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ชาติุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็น
ที่ตั้งมั่นของธรรม เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็นเบาะของธรรมว่า สังขารทั้งปวงเป็น
ทุกข์ พระตถาคตเจ้าได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ สอบสวนอยู่ซึ่งชาติุนั้น ครั้นตรัสรู้พร้อม
เฉพาะแล้ว สอบสวนแล้ว ทรงบอก ทรงแสดง ทรงบัญญัติ ทรงแต่งตั้ง ทรงเปิดเผย
ทรงจำแนก ทรงกระทำให้ตื้นขึ้นว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ดังนี้

ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความบังเกิดขึ้นของพระตถาคตเจ้าก็ดี ความไม่บัง
เกิดขึ้นของ พระตถาคตเจ้าก็ดี ชาติุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็น
ที่ตั้งมั่นของธรรม เพราะความที่แห่งชาติุนั้นเป็นเบาะของธรรมว่า ธรรมทั้งหลายไม่ใช่
ตัว พระตถาคตเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะอยู่ สอบสวนชาติุนั้นอยู่ ครั้นตรัสรู้พร้อม

เฉพาะแล้ว สอบสวนแล้ว ทรงบอก ทรงแสดง ทรงแต่งตั้ง ทรงเปิดเผย ทรงจำแนก ทรงกระทำให้ดีขึ้นว่า ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสพระสูตรนี้จบลงแล้ว ภิกษุทั้งหลายมีใจเพลิดเพลิน ยินดีภักติของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยประการดังนี้ นี่เป็นสยามภาษาล้วน ไม่เกี่ยว ด้วยบาลี แต่ว่าเป็นเนื้อความของภาษาแปลอยู่ ไม่ใช่สยามภาษาแท้ เป็นแปลมคธ ภาษาเป็นสยามอยู่ จะอรรถาธิบายขยายความเป็นลำดับไป เพราะธรรมนี้ลึกซึ้งนัก เราไม่รู้ไม่ถึง เราอาศัยกายมนุษย์ก็จริง แต่ว่าหารู้จักธาตุธรรมของมนุษย์ไม่ หารู้จัก ธาตุธรรมของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ไม่ วันนี้จะชี้แจงแสดงให้เข้าใจในธาตุ ธรรมเหล่านี้

ข้อสำคัญอยู่ที่ ที่พระตถาคตเจ้านะ เราต้องรู้จักคือใคร รูปพรรณสัณฐานเป็น อย่างไร แล้วก็คำว่าธาตุนะ ว่าธรรมนะ เราต้องรู้จักว่าเป็นอย่างไร รูปพรรณสัณฐาน เป็นอย่างไร นั่นแหละ ต้องรู้ความอันนั้นแหละ ที่แสดงมาแล้วนี้เป็น อุเทศ นิเทศ ต้อง เป็นปฎินิเทศออกไป อุเทศนะแสดงเนื้อความอยู่ นิเทศนะกว้างออกไป นิเทศนะ พิสดารออกไป จะแสดงให้พิสดารกว้างขวางออกไปอีก ธาตุ คำว่าธาตุนั้นนะ พระ ตถาคตเจ้าจะเกิดขึ้นก็ดี ไม่เกิดขึ้นก็ดี ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว พระตถาคตเจ้านะ รู้ กันนะ ธรรมกาย เคยเทศน์กันมากแล้ว ธรรมกายมีหลายชั้น ธรรมกายโคตรภูทั้ง หยาบทั้งละเอียด ธรรมกายโสตาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายสกทาคาทั้งหยาบทั้ง ละเอียด ธรรมกายอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายพระอรหันต์ทั้งหยาบทั้งละเอียด ๑๐ กาย กายหยาบกายละเอียดทั้งมรรคทั้งผลด้วย รวมทั้งมรรคทั้งผล ๑๐ กาย นี้ เรียกว่าธรรมกาย นี่ตัวพระตถาคตเจ้าทั้งนั้น ธรรมกายนี้ตัวพระตถาคตเจ้าทั้งนั้น เมื่อเข้าใจว่าพระตถาคตเจ้าดังนี้ละก็ เราจะแสดงว่าธรรมกายจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว ที่ได้ไว้ละก็ถูกเหมือนกัน แบบเดียวกัน พระตถาคตเจ้าก็แบบ เดียวกัน ชื่อธรรมกายนั้นแหละ เรียกธรรมกายนั้นแหละ

เมื่อเข้าใจแล้วดังนี้ จะแสดงโดยธาตุให้เข้าใจต่อไปว่า จิตตา ว สา ธาตุ ธาตุนั้นเขาตั้งอยู่แล้ว แต่ว่าความที่ของธาตุนั้นเป็นที่ตั้งมั่นของธรรม นั่นนะมีธรรม อยู่ข้างหลังนั่นแหละ เพราะความที่ของธาตุนั้นเป็นเบาะของธรรม ธาตุเป็นที่ตั้งของ ธรรม เป็นเบาะของธรรมอย่างนี้จริงนะ ธาตุนะรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร ธรรมนะ รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร โตเล็กเท่าไหน อยู่ที่ไหน ธาตุนั้นตัวจริงนะกลมๆ ธรรม ตัวจริงก็กลมๆ เป็นดวงกลมๆ เล็กใหญ่ตามส่วน เล็กนะ เล็กที่สุดจนกระทั่งเอากล้อง

ส่องไม่เห็น เป็นดวงทั้งนั้น ใหญ่ขึ้นไปก็หมดธาตุหมดธรรม เต็มธาตุเต็มธรรม เต็มไปหมดเป็นดวงใหญ่ขึ้นไปขนาดนั้น นั่นเป็นดวงของธาตุ ดวงของธรรม ธาตุธรรมนี้ แยกกันไม่ได้ อาศัยกัน เหมือนกายมนุษย์กับใจทีเดียว แยกกันไม่ได้ ถ้าแยกกันเกิดเรื่อง ต้องเป็นต้องตายทีเดียว เพราะฉะนั้น ธาตุนั้นก็เป็นเบาะของธรรม ธรรมต้องอยู่ในธาตุ อาศัยธาตุอยู่ ถ้าว่าเมื่อธาตุเป็นเบาะของธรรม ถ้าว่าเมื่อธาตุเป็นที่ตั้งมั่นของธรรมละก็ ธรรมเป็นที่ตั้งมั่นของธาตุได้บ้างไหมละ ได้เหมือนกัน แบบเดียวกัน ถ้าธาตุนั้นเป็นเบาะของธรรม ธรรมเป็นเบาะของธาตุบ้างได้ไหมละ ได้เหมือนกัน แบบเดียวกัน เป็นอย่างไรกันนะ

คำว่าเป็นเบาะนั่นแหละ เป็นภาษาพูด เป็นภาษาไทยเราแท้ๆ แต่ว่าฟังไม่ออก อย่าเข้าใจว่าเบาะที่ปูให้เด็กนอน หรือเมาะปูให้เด็กนอน เข้าใจเสียอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้นหมด ก็ถูกเหมือนกันแหละ แต่ว่ามีวัตถุธาตุ มีวัตถุขึ้นขึ้น แต่คำว่าธาตุเป็นเบาะของธรรม ธรรมเป็นเบาะของธาตุนะ เป็นเบาะอย่างนี้ มนุษย์มาเกิดในมนุษย์โลกมีอายตนะของขันกาม นี้โลกายตนะ ต้องมีโลกายตนะเป็นเบาะ ไม่มีโลกายตนะเป็นเบาะเกิดไม่ได้ เขาเรียกว่า โลกายตนะ อายตนะของโลก อายตนะมี ๒ อย่าง อายตนะของธรรม ธรรมายตนะ ธรรมายตนะนะไม่ใช่อื่นทีเดียว นิพพานทีเดียว ที่พระองค์ทรงรับสั่งว่า อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺถํ นิพพานเป็นอายตนะอยู่อันหนึ่ง นิพพานเป็นอายตนะอยู่ พระพุทธเจ้าไปนิพพาน เบาะนิพพานก็มี สัตว์มาเกิดในโลก เบาะของโลกเขาก็มี เรียกว่า โลกายตนะ เป็นเบาะเป็นที่ตั้ง เป็นที่อาศัยอยู่ เรียกว่าเป็นเบาะ เกิดในครรภ์มารดา ครรภ์มารดาเป็นเบาะ นั่นก็โลกายตนะเหมือนกัน แม้เกิดในชั้นทิพย์ ๖ ชั้น ชั้นทิพย์เขาก็เป็นเบาะ เกิดในชั้นรูปพรหม อรูปพรหม ชั้นรูปพรหม อรูปพรหมนั่นก็เป็นเบาะเหมือนกัน เรียกว่าโลกายตนะทั้งนั้น รู้จักเบาะอย่างนี้ละก็เข้าใจกัน เมื่อเข้าใจฟังดังนี้

ธาตุที่เขาตั้งอยู่แล้วนะ ธาตุนะแบ่งออกไปเป็น ๒ มีธาตุอย่างหนึ่ง ธาตุแบ่งออกไปเป็น ๒ เป็น สังขตธาตุ อสังขตธาตุ ถ้าธาตุแบ่งออกเป็น ๒ ธรรมละ ก็แบ่งออกเป็น ๒ เหมือนกัน สังขตธรรม อสังขตธรรม แบบเดียวกัน เรียกว่าสังขตธาตุ สังขตธรรม อสังขตธาตุอสังขตธรรม ไม่ใช่แต่เท่านั้น ยังมีวิราดธาตุวิราดธรรมอีก ยังมีอีก วิราดธาตุวิราดธรรม ที่ท่านยกตำรับตำราไว้ว่า สงฺขตา วา อสงฺขตา วา วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ สังขตธาตุสังขตธรรมก็ดี อสังขตธาตุอสังขตธรรมก็ดี

ไม่ประเสริฐเลิศเท่าวิราชาตวิราชาธรรม วิราชาตวิราชาธรรม ประเสริฐเลิศกว่า สังขตธรรมและอสังขตธรรม เหล่านั้น นั่นต้องรู้ชัดลงไปอย่างนี้

สังขตธาตุ สังขตธรรมนะ เป็นอย่างไร นี่แหละที่เราอาศัยอยู่นี่แหละ ตัวสังขตธาตุ สังขตธรรมทั้งนั้น อยู่กับธรรมในกายมนุษย์ นี่ก็เป็นสังขตธรรม อยู่กับธาตุมนุษย์ นี่ก็เป็นสังขตธาตุ ธาตุธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งได้ บังคับบัญชาได้ เป็นสังขตธาตุสังขตธรรม

ถ้าอสังขตธาตุอสังขตธรรมละอยู่ที่ไหน อสังขตธาตุอสังขตธรรม ตั้งแต่ธรรมกายขึ้นไป ธรรมกายที่เป็นโคตรภูทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายที่เป็นโสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ถ้าวรรพทั้งหมดเช่นนี้ นี่ก็หมดสงสัยทีเดียว ส่วนที่เป็นธรรมกายแล้วเป็น อสังขตธาตุอสังขตธรรม แต่ยังไม่ใช่ วิราชาตวิราชาธรรม ธาตุที่เป็นธรรมกาย ไม่ต้องยก ธรรมกายโคตรภูออก เป็นธรรมกายโสดาแบบเดียวกัน ที่เป็นธรรมกายทั้งหยาบทั้งละเอียด ธาตุธรรมที่เป็นธรรมกายทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายหยาบธรรมกายละเอียดที่เป็นโคตรภู ธรรมกายหยาบธรรมกายละเอียดที่เป็นพระโสดา ธรรมกายหยาบธรรมกายละเอียดที่เป็นพระสกทาคา ธรรมกายหยาบธรรมกายละเอียดที่เป็นพระอนาคา ยกพระอรหันต์ออกเสีย ทั้ง ๘ กายนี้เป็น อสังขตธาตุอสังขตธรรม ทั้งหมด ธาตุเหล่านี้ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เป็นเหมือนแก้วใสสะอาดทีเดียว นี่เป็นอสังขตธาตุอสังขตธรรมทีเดียว แต่ว่ายังไม่ใช่ วิราชาตวิราชาธรรม

ถ้าจะเป็นวิราชาตวิราชาธรรมละ ต้องกายพระอรหันต์ทั้งหยาบทั้งละเอียด เป็นวิราชาตวิราชาธรรม กายพระอรหันต์ทั้งหยาบทั้งละเอียดเป็นวิราชาตวิราชาธรรมทีเดียว มีธาตุธรรมชนิดเดียวกันไม่ต่างกัน แต่ว่าละเอียดขึ้นไปเป็นชั้นๆ เป็นวิราชาตวิราชาธรรม เออ รู้จักละ

ส่วนสังขตธาตุสังขตธรรม อสังขตธาตุอสังขตธรรม วิราชาตวิราชาธรรม รู้จักธาตุละ ธาตุเหล่านี้แหละเป็นตัวเย็น พระตถาคตเจ้าจะเกิดขึ้นก็ดี หรือว่าพระตถาคตเจ้าจะไม่เกิดขึ้นก็ดี ธาตุธรรมเหล่านี้เขาตั้งอยู่แล้ว เขามีปรากฏอยู่แล้ว เขาไม่มองอ้อผู้หนึ่งผู้ใด มีปรากฏขึ้นเป็นสัตว์ เป็นสังขาร เป็นกำเนิด ที่เรียกว่า อณฺทชะ สังเสทชะ โอปปาติกะ ขลาพุชะ กำเนิดทั้ง ๔ นี่ ที่เกิดขึ้นก็เพราะอาศัยธาตุธรรมเหล่านั้นผลิตขึ้น ธาตุธรรมเหล่านั้นผลิตขึ้นเหมือนอะไร ผลิตขึ้นเหมือนดินชาติ พฤษภชาติ รุกขชาติ ดินชาติ ต้นหญ้า รุกขชาติ ต้นไม้ พฤษภชาติ ต้นไม้เหมือนกัน วल्लीชาติ ก็เถาว์วัลย์

ต่างๆ ที่เป็นเถา ดิณชาติ รุกขชาติ วल्लीชาติ พฤษชาติ เหล่านี้ ไม่มีธาตุธรรมละก็มีไม่ได้ ต้องอาศัยธาตุธรรมผลิตขึ้น ผลิตขึ้นก็เป็นสังขาร เป็นสังขารของโลกไป มนุษย์เล่า ที่ผลิตขึ้นเป็นมนุษย์นี้ เป็นหญิงเป็นชายปรากฏนี้ก็อาศัยธาตุธรรมนั้นแหละ ธาตุธรรมนั้นแหละผลิตขึ้น ถ้าไม่มีธาตุธรรมแล้วเป็นไม่ได้ ปรากฏไม่ได้ ถ้าธาตุธรรมผลิตขึ้นเป็นอะไร ก็เป็นสังขาร เป็นปุญญาภิสังขารบ้าง อปุญญาภิสังขารบ้าง อเนญชาภิสังขารบ้าง ที่เป็นปุญญาภิสังขาร สังขารที่งดงามสวยงาม ที่ดีที่ชอบใจ เจริญใจ ที่เป็นอปุญญาภิสังขาร สังขารที่ไม่งดงาม ที่ไม่ดีที่ไม่ชอบใจ ทั้งนั้น อเนญชาภิสังขาร สังขารที่ไม่หวั่นไหว ได้แก่ สังขารของอรุณพรหมในเนวสัญญานาสัญญายตนะ ก็เป็นอเนญชาภิสังขาร หรือได้แก่อสัญญัตตวิ เปื่อนามตติรูป ได้รูปฌาน ๔ เปื่อนามตติรูป อยู่ในพรหมชั้นที่ ๑๑ นั้น นั้นเรียกว่าเป็นอเนญชาภิสังขารเหมือนกัน เป็นสังขาร ๓ ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร

ที่เป็นสังขารเหล่านี้ขึ้นก็เพราะธาตุธรรมเหล่านั้นผลิตขึ้น ธาตุธรรมเหล่านั้นเป็นตัวยืน ผลิตให้เป็นดิณชาติ รุกขชาติ พฤษชาติ วल्लीชาติ ผลิตให้เป็นสัตว์ เป็นหญิงเป็นชาย ปรากฏขึ้นอย่างนี้ ที่ผลิตขึ้นเรียกว่าอะไร? พระพุทธเจ้าท่านทรงสอบสวนแล้ว ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว สอบสวนแล้วว่า นั้นแหละสังขาร เป็นสังขารขึ้น สังขารจะเป็นขึ้นมากน้อยเท่าไร เหมือนต้นไม้ ภูเขา ตึกร้านบ้านเรือน เหล่านี้แหละ จะเป็นอุปาทินนกกสังขารก็ดี อนุปาตินนกกสังขารก็ดี ที่เป็นอุปาทินนกกสังขาร สังขารที่มีใจครอง ที่เป็นอนุปาตินนกกสังขาร สังขารที่ไม่มีใจครอง ได้แก่ ดิณชาติ รุกขชาติ พฤษชาติ วल्लीชาติ เหล่านี้ไม่มีใจครอง อนุปาตินนกกสังขาร

สังขารที่เกิดขึ้น อาศัยกำเนิด ๔ คือ อันทะ สังเสทชะ ชลาพุชะ โอปปาติกะ เหล่านี้ เกิดขึ้นอาศัยกำเนิด ๔ เหล่านี้ เรียกว่า อุปาทินนกกสังขาร สังขารที่มีใจครอง

สังขารที่มีใจครองก็ดี ไม่มีใจครองก็ดี นั้นแหละเรียกว่า สพเพ สงฺขารา สังขารทั้งหลายเหล่านั้นไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้นไม่เที่ยง แปรผันไปหมด ปรากฏอย่างนี้

เมื่อรู้จักอย่างนี้แล้ว สิ่งที่ไม่เที่ยง เราก็ถามชื่อว่า ในสากลโลก ถามพระ ถามเถร ถามอุบาสกอุบาสิกาก็ได้ เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ล่ะ มันจะเอาสุขมาจากไหนล่ะ มีสตางค์อยู่ ๑๐๐ บาท ใช้หมดไปเสียแล้ว มันไม่เที่ยง มันหมดไปเสีย ทุกข์หรือสุขล่ะ อ้าวไม่มีใช้ ทุกข์แล้ว หรือไม่เช่นนั้น สังขารเหล่านี้ที่แปรไปอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ล่ะ ถามคนแก่ชรา สุขหรือทุกข์ ต้องว่าทุกข์ทีเดียว ถามเด็กๆ มันก็ไม่

ทุกข์ล่ะซี หนุมๆ สาวๆ มันก็ไม่ทุกข์ ถ้ามคนแก่เข้าซี ทุกข์ทันทีที่เดียว อ้อ! ทุกข์
เช่นนี้หรือหรือ นี่มันทุกข์อย่างนี้ นี่เรียกว่า **สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา** สังขารทั้งปวง
เป็นทุกข์ เป็นทุกข์จริงๆ นะ ไม่ใช่สุขหรือ **สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา** เป็นทุกข์แท้ๆ
ไม่ใช่หลอกลวง ทุกข์จริงๆ แต่ว่าทุกข์เหล่านี้ไม่เที่ยง ทุกข์เหล่านี้ก็เป็นละครของ
โลก ชั่วครั้งชั่วคราวแล้วก็เลิกกันไป ลาโรงกันไป เก็บฉากกันไป หายไปหมด
ไม่รู้ไปทางไหน ก็เป็นละครโลกนั่นเอง ถ้าว่าใครมีปัญญาก็ปล่อยความยึดถือสิ่ง
ที่ไม่เที่ยงนั้นเสีย ถ้าเป็นคนโง่ก็ไปยึดถือสิ่งที่เป็นทุกข์ไม่เที่ยง มันก็ต้องร้องให้
เศร้าโศกเสียใจไป เข้าใจว่าเป็นของเรา เป็นเราไป นั้นมันโง่ นี่ไม่รู้จริงตามธาตุ
ธรรมเหล่านี้ ถ้ารู้จริงตามธาตุธรรมเขาปรุงให้เป็นไปต่างหากละ ไม่ใช่ของใคร ไม่ใช่
สัตว์บุคคลตัวตนเราเขาที่ไหน ไม่มีทั้งนั้น เมื่อรู้จักความจริงอันนี้แล้ว รู้จักความจริงอัน
นี้แล้ว ไม่ใช่แต่ธาตุอย่างเดียว ไม่ใช่แต่ธาตุที่เป็นทุกข์ ไม่ใช่แต่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์นะ
ธรรมทั้งหลายก็ยังไม่ใช้ตัวนะ รู้จักว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เทียวหาตัวกันยุ่ง ทีนี้ใครล่ะ
เป็นผู้ทุกข์ ใครล่ะเป็นผู้รับทุกข์ ใครล่ะเป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล จะหากัน
ยุ่ง จะเอาธรรมเป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์เป็นบุคคลเสียอีกละ ท่านก็ยืนยันอีกว่า **สพฺเพ
ธมฺมา อนตฺตา** ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว แต่ว่าธรรมทั้งหลายก็ไม่ใช้ตัว ปรุงตัวให้
เป็นไปอีกนั่นแหละ ถ้าว่าไม่มีธรรม ตัวก็ไม่มี ไม่มีตัว ธรรมก็ไม่มี อาศัยกัน นี่ข้อ
สำคัญ ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว ธรรมทั้งหลายนะประสงค์อะไร ธรรมที่อยู่กับธาตุนั้น
แหละ ธาตุมีเท่าไรธรรมมีเท่านั้น มากมายนับประมาณไม่ได้

ธรรมนะ ทีนี้จะกล่าวถึงธรรมละ ธรรมดวงใสเท่าฟองไข่แดงของไก่อยู่ในกลาง
กายมนุษย์นี่ นี่ธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ เป็นดวงใสเท่าฟองไข่แดงของไก่ อยู่
ศูนย์กลางกายมนุษย์นี่ สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย ถูกกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็น
กายมนุษย์พอดี ด้ายกลุ่มขึง ๒ เส้นตั้ง สะดือทะลุหลัง ขวาทะลุซ้าย ๒ เส้นตั้ง ตรง
กลางจรดกัน ตรงกลางก็ถูกกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์พอดี

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไสบริสุทธ์ เท่าฟองไข่แดงของไก่ นั่นแหละ
ธรรมละ ดวงนั้นแหละเรียกว่าธรรม เมื่อดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ดวงขนาดนั้นละ
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดละ ๒ เท่า นั้น

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละ ชนิดเดียวกันเหมือนกัน ไสหนักขึ้นไป ๓ เท่า
นั้น

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียดละ ๔ เท่า นั้น
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ๕ เท่า นั้น โตขึ้นไป โตขึ้นไป
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียดละ ๖ เท่า นั้น
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ๗ เท่า นั้น
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียดละ ๘ เท่า นั้น ๘ เท่า ฟองไข่แดง
ของไก่ โตขนาดนั้น นั้นเรียกว่าธรรมทั้งหลายทั้งนั้น เป็นสังขตธาตุสังขตธรรม
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละ นั้นเป็น ๙ เท่า
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละเอียดละ ๑๐ เท่า นั้น เท่าหน้าตักกวัดผ่าเส้น
ศูนย์กลางเท่าหน้าตักธรรมกายนั้นๆ
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระโสดาละ วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระโสดาละเอียดละ ๑๐ วา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๑๐ วา
กลมรอบตัว
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระสกทาคาละ ๑๐ วา กลมรอบตัว
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระสกทาคาละเอียดละ ๑๕ วา กลมรอบตัว
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอนาคาละ ๑๕ วา กลมรอบตัว
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอนาคาละเอียดละ ๒๐ วา กลมรอบตัว
นี้ธรรมเหล่านี้เป็น อสังขตธาตุสังขตธรรม แต่ว่าไม่ใช่ วิราชธาตุวิราชธรรม
ดวงธรรมเหล่านี้ ดวงธรรมที่เป็นวิราชธาตุวิราชธรรม ดวงธรรมที่ทำให้เป็น
กายพระอรหันต์ วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๒๐ วา
พระอรหันต์ละเอียด กว่า ๒๐ วาขึ้นไป นี่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหันต์ละเอียด
ยกดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหันต์กับพระอรหันต์ละเอียดออกเสีย ดวงธรรมต่ำ
กว่านั้นลงมารวมด้วยกัน ๑๖ ดวง นั้นแหละ คำว่า ธรรมทั้งหลายละ ธรรมทั้งหลาย
ไม่ใช่ตัวละ ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นไม่ใช่ตัว ตัวไม่ใช่ธรรม ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น
ไม่ใช่ตัว ตัวไม่ใช่ธรรม
ทีนี้ จะให้รู้จักตัวละ ใครเป็นตัวละ กายมนุษย์นี้แหละเป็นตัว กายมนุษย์
ละเอียดก็เป็นตัว แต่ว่าตัวโดยสมมตินะ ยกกันขึ้น เชิดกันขึ้น เรียกมันขึ้น ตัวโดย
สมมติ กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียดก็เป็นตัว กายรูปพรหมก็เป็นตัว รูปพรหมละเอียดก็
เป็นตัว กายอรูปพรหมก็เป็นตัว อรูปพรหมละเอียดก็เป็นตัว ตัวโดยสมมติทั้งนั้น ไม่ใช่
ตัวโดยวิมุตตินะ นี่ตัวโดยสมมติ เหมือนละครโรงใหญ่ในโลก สมมติว่าเป็นพระเอก
นางเอก มันก็ลาโรงกันเสียทีหนึ่ง ก็จะเอาพระเอกนางเอกที่ไหน ลาโรงกันแล้ว ตัว

เหล่านี้ตัวโดยสมมติทั้งนั้น ตัววิมุตติมีไหมละ มี ตัววิมุตติมีอยู่ กายธรรมนั้นแหละ กายธรรมละเอียดนั้นแหละเป็นตัววิมุตติละ เป็นตัวอีกเหมือนกัน แต่ว่าเป็นตัวโดยวิมุตติ กายธรรม กายธรรมละเอียดก็เป็นตัว กายโสดา โสดาละเอียดก็เป็นตัว ตัวโดยวิมุตติ กายพระสกทาคา พระสกทาคาละเอียดก็เป็นตัว ตัวโดยวิมุตติ กายพระอนาคา พระอนาคาละเอียดก็เป็นตัว ตัวโดยวิมุตติอีกเหมือนกัน แต่ว่ายังไม่ใช้วิราคธาตุวิราคธรรม เป็นแต่เพียงว่า สงฺขตา วา อสงฺขตา วา เท่านั้น ตัวที่ปัจจัยปรุงแต่งได้ ตัวที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ เท่านั้นเอง แต่ไม่ใช่เป็นวิราคธาตุวิราคธรรม ไม่ใช่วิมุตติหลุดขาดทีเดียว เป็นตทั้งควิมุตติบ้าง วิกขัมภณวิมุตติบ้างไม่ถึงสมุจเฉทวิมุตติ สมุจเฉทวิมุตติก็หลุดเลย เป็นวิราคธาตุวิราคธรรมทีเดียว นั่นเป็นสมุจเฉทวิมุตติทีเดียว นี่รู้จักตัวละนะ ก็รู้เท่านั้น เมื่อรู้จักตัวชนิดนี้ละก็

ดวงธรรมนั้นจริงไม่ใช่ตัว แต่ว่าเป็นที่อาศัยตัว ตัวต้องอาศัยดวงธรรมนั้น ถ้าดวงธรรมนั้นไม่มี ตัวก็ไม่มี สมมตก็สมมติด้วยกัน วิมุตติก็วิมุตติด้วยกัน ปัจจัยปรุงแต่งได้ก็ปรุงแต่งได้ด้วยกัน ปรุงแต่งไม่ได้ก็ไม่ได้ด้วยกัน ขาดจากปัจจัยปรุงแต่งก็ขาดด้วยกัน เพราะเป็นตัวอาศัยกันอย่างนี้

เพราะฉะนั้นท่านถึงได้ชื่อว่า สพฺพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว เมื่อธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว ตัวก็ไม่ใช่ธรรม ธรรมก็ไม่ใช่ตัว ตัวอยู่ส่วนหนึ่ง ธรรมอยู่ส่วนหนึ่ง คนละชั้น ธรรมอยู่ดวงหนึ่ง โสเทหาฟองไข่แดงของไก่ อยู่กลางกายมนุษย์ ตัวมนุษย์อีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่ดวงธรรมนั้น ตัวที่เป็นขึ้นก็เพราะอาศัยดวงธรรมนั้น ดวงธรรมนั้นไม่ใช่ตัว ตัวไม่ใช่ดวงธรรม เพราะฉะนั้นท่านถึงได้ยืนยันว่า สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว มีเท่าไรก็ไม่ใช่ตัวทั้งนั้น เรียกว่าธรรมทั้งหลาย

เมื่อรู้จักชัดดังนี้ รู้จักชัดว่าธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว ตัวไม่ใช่ธรรม เมื่อรู้จักจริงเสียเช่นนี้แล้ว เราก็จักตั้งใจแน่วแน่ให้เข้าถึงธรรมกายให้ได้ เมื่อเข้าถึงธรรมกายโคตรภูแล้ว ธรรมกายโคตรภูละเอียด เข้าถึงธรรมกายโสดา โสดาละเอียด สกทาคา สกทาคาละเอียด อนาคา อนาคาละเอียด อรหัต อรหัตละเอียด เท่านั้นเราก็เป็นสุขเกษม สำราญเบิกบานใจ พระพุทธเจ้าไปทางไหน เราก็จะไปทางนั้น นี่เทศนาเช่นนี้สันนิษฐานให้เข้าใจชัดเชียว

ถ้าเทศนาให้กว้างออกไปอีก กว้างออกไปอีกนั้นเข้าใจยาก ฝ่ายสราครธาตุสราครธรรม วิราคธาตุวิราคธรรม สังขตธาตุ อสังขตธาตุ สังขตธรรม อสังขตธรรม เมื่อแยกออกไปแล้วมี ๒ ธาตุธรรมทั้งหมดเรียกว่า วิราคธาตุวิราคธรรม สราครธาตุสราคร

ธรรม แยกออกเป็น ๒ วิราชาตวิราชาธรรม ได้แก่ ธรรมเป็นพระอรหัต พระอรหัต
ละเอียดย นั้นเป็นวิราชาตวิราชาธรรมแท้ๆ ถ้าสังขตธาตุสังขตธรรม อสังขตธาตุ
อสังขตธรรม อยู่ในสราชาตสราชาธรรมทั้งนั้น ย่นลงมาเสียเท่านี้ เป็น ๒ อย่าง
สราชาตสราชาธรรม กับ วิราชาตวิราชาธรรม ๒ อย่างเท่านั้น

เมื่อรู้จักชัดดังนี้แล้ว ธาตุนี้พิสดารมากมายนัก ที่มนุษย์อาศัยนี้ ธาตุย่อยๆ ที่
เรามองเห็นไม่มีที่สุดเสียแล้ว ดาก็มองไม่มีที่สุด ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม วิญญาน อากาศ
นั้น แยกออกไป ดิน น้ำ ไฟ ลม วิญญาน อากาศ ทั้งหมด มองไม่มีที่สุด เป็นตึก
ร้าน บ้านเรือน เรือกสวน ไร่นา เรือแพนาวา เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เหล่านี้เป็นสราชา
ตสราชาธรรม พวกธาตุธรรมทั้งนั้น ไม่มีที่สุดทีเดียว ถ้าให้กว้างขวางออกไปแล้ว
เป็นชั้นๆ ธาตุมีเป็นชั้นๆ ธาตุอยู่เป็นชั้นๆ ไม่ใช่กว้างขวางเท่านั้น เข้าไปในกลางนะ
กลางของกลางนะ กลางของกลางๆๆ ภายนอกนั้นเป็นสราชาตสราชาธรรม กลางเข้า
ไปๆๆ จนกระทั่งถึงพ้นจากสราชาตสราชาธรรม เข้าถึงวิราชาตวิราชาธรรมเป็นชั้นๆ
เข้าไป ใหญ่โตหนักเข้าไปทุกที ไม่มีที่สุด เต็มธาตุเต็มธรรมหมด ไม่มีที่ว่างเลย ที่
แสดงเท่านี้ก็จบธาตุจบธรรมทั้งหมด

แต่ว่าผู้เทศน์เองก็ได้ค้นคว้าหาเหตุผลเหล่านี้หนักหนา แต่ว่ายังไปไม่ถึงที่สุด ไปยัง
ไม่สุดในวิราชาตวิราชาธรรม ถ้าไปสุดเวลาไรละก็ วิชาวัดปากน้ำ วิชาของผู้เทศน์นี้
สำเร็จเวลานั้น ภิกษุสามเณรจะต้องเหาะเหินเดินอากาศได้ทันทีทีเดียว ไม่ต้องไป
สงสัยละ ถ้าไปสุดวิราชาตวิราชาธรรมละ เวลานี้กำลังไปอยู่ ทั้งวันทั้งคืน วินาทีเดียว
ไม่ได้หยุดเลย ตั้งใจจะไปให้สุดวิราชาตวิราชาธรรมนี้แหละ ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งบัดนี้
นับปีได้ ๒๒ ปี กับ ๖ เดือนเศษแล้ว ๒๒ ปี ๖ เดือนเศษแล้วเกือบครึ่งละ จะไปให้สุด
วิราชาตวิราชาธรรมให้ได้ แต่มันยังไม่สุด แต่มันจะอีกกี่ปีไม่รู้แน่ะ ถ้าว่าสุดแล้วก็รู้
ดอก ไม่ต้องสงสัยละ รู้กันหมดทั้งสากลโลก ถ้าสุดเข้าแล้วก็ ครอบทั่วพื้นโลกทั้งหมด
มนุษย์ในสากลโลกร่วมเย็นเป็นสุขหมด ไม่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ มีผู้เลี้ยงเสร็จ เป็นสุข
เหมือนอย่างกับพระ เหมือนอย่างกับเทวดา เหมือนกับพระนิพพาน สุขวิเศษไพศาล
อย่างนั้น จะได้พบแน่ละ แต่ว่าขอให้ไปสุดวิราชาตวิราชาธรรมเสียก่อน

พวกเราทั้งหลายนี้ไม่ได้ไปกันเลย เฉยๆ อยู่ มัวชมสวนดอกไม้ในโลกอยู่คนเดียว
ชมรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง ก็อยู่ที่เดียวนั่นเอง ไม่ได้ไปไหนกับเขาเลย นี่
พวกจะไปก็ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา จะไปให้สุดวิราชาตวิราชาธรรม อ้าวไปๆ ก็

เลี้ยวกลับกันเสียแล้ว ไม่ไปกันจริงๆ ไปชมสวนดอกไม้อีกแล้ว ไปเฟลิดเฟลินในบ้าน
ในเรือนกันอีกแล้ว อ้าวไปๆ ก็จะไปอีกแล้ว ไปๆ ก็กลับเสียอีกแล้ว พวกเราทั้งหลาย
กลับกลอกๆ อยู่อย่างนี้แหละ จะเอาตัวไม่รอด ชีวิตไม่พอ เหตุนี้ให้พึงรู้ว่าสิ่งเหล่านี้
ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวของเรา ก็นั่นแหละ จึงจะเข้าถึงวิราชาตวิราชาธรรมได้
ที่จะเข้าถึงวิราชาตวิราชาธรรมนะ ต้องปล่อยชีวิตจิตใจนะ ไปรักไปห่วงอะไร
ไม่ได้ ปล่อยกันหมดสิ้นทีเดียว ไปรักห่วงใยอยู่ละก็ ไปไม่ได้ ไปไม่ถึงทีเดียว
เด็ดขาดทีเดียว ต้องทำใจหยุดนั้นแน่ จึงจะไปภูกวิราชาตวิราชาธรรมได้ ต้องทำ
ใจหยุด หยุดในหยุด ไม่มีถอยกัน ไม่มีกลับกันละ นั้นแหละจึงจะไปสุดได้ ถ้าใจ
อ่อนแอไปไม่ได้ดอก ต้องใจแข็งแกร่งทีเดียว จึงไปได้

นี่ที่ชี้แจงแสดงมานี้ ในสราชาตสุราชาธรรม วิราชาตวิราชาธรรม ซึ่งมีมาใน
ธรรมนิยามสูตร แสดงตามวาระพระบาลี คลือความเป็นสยามภาษาตามมตยาธิบาย
เข้าถึงของจริงในธรรมนิยามสูตร ให้พินิจพิจารณา ผู้ที่สดับตรับฟังแล้ว ให้ตั้งใจแน
แน่ว ว่าเราจะต้องเข้าถึงวิราชาตวิราชาธรรมให้ได้ นี่แหละเป็นทางไปของพระพุทธเจ้า
พระอรหันต์ด้วยประการดังนี้ ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลี คลือความเป็น
สยามภาษาตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจ
ความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ สทา โสติถิ ภวนฺตุ เต ขอ
ความสุขสวัสดิจงบังเกิดมีแต่ท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรใน
สถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิ
กถาโดยอรรถนิยามความเพียงเท่านี้

เอวံ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

